

У процесі аналізу інвестиційної діяльності виділяються **ретроспективний, перспективний і оперативний** аналіз. Завданням **ретроспективного** аналізу є оцінювання інвестиційної привабливості певного підприємства, а також порівняльне оцінювання. Поряд з аналізом показників прибутковості та рентабельності аналізується ефективність капітальних вкладень, здійснених на підприємстві. Об'єктами цього аналізу можуть бути: виробнича (галузєва) структура капітальних вкладень підприємства; технологічна структура капітальних вкладень – співвідношення витрат на будівельно-монтажні роботи (пасивна частина капітальних вкладень) і придбання обладнання, машин, інструментів (активна частина); відтворювальна структура капітальних вкладень; співвідношення між витратами на нове будівництво, розширення діючих потужностей, технічне переозброєння та реконструкцію. Аналіз цих аспектів діяльності підприємства цікавить зовнішніх суб'єктів, тобто потенційних інвесторів (акціонерів). За результатами ретроспективного аналізу оцінюються перспективність напрямів вкладення інвестицій і стабільність діяльності підприємства. Ретроспективний аналіз проводиться на першому і третьому етапах (див. рисунок). Для внутрішніх суб'єктів аналізу найважливішим завданням є обґрунтування та вибір головного напрямку інвестування коштів. **Перспективний** аналіз пов'язаний з вибором стратегічних напрямів діяльності підприємства і відповідає першому й другому етапам дослідження. Методика аналізу доходності та ризику інвестицій залежить від специфіки об'єктів дослідження. В результаті перспективного аналізу вибирається оптимальний варіант вкладення інвестицій, який відповідає потребам підприємства. Застосування оперативного аналізу передбачено на третьому етапі досліджень, де за допомогою засобів моніторингу та контролю проводиться спостереження за реалізацією і функціонуванням інвестиційного проекту, виявляються відхилення від запланованого або очікуваного рівня ефективності, аналізується фактичний рівень ефективності діяльності підприємства.

Проведення аналізу інвестиційної діяльності підприємств залежить від потреби в обґрунтуванні управлінських рішень по певних варіантах капіталовкладень. Методика аналізу повинна задовольняти інтереси сторонніх користувачів, тобто інвесторів, шляхом визначення основних напрямів інвестиційної діяльності, а також забезпечити обґрунтування доцільності вибраних інвестиційних проектів в умовах конкретного підприємства.

Загальна ретроспективна оцінка ефективності вкладення інвестицій не матиме галузєвих особливостей у методах її проведення, що викликано єдиною метою вкладення інвестицій. Специфічні особливості інвестиційного процесу в галузі доцільно виявити й врахувати при оцінці ефективності вкладення інвестицій.

1. Бернстайн Л. Анализ финансовой отчетности. М., 1996.
2. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. К., 1995.
3. Гиляровская Л.Т., Ендовицкий Д.А. Финансово-инвестиционный анализ и аудит коммерческих организаций. Воронеж, 1997.
4. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.91 р. № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47 5. Кныш М.И., Перекатов Б.А., Тютиков Ю.П. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности. С.-Пб., 1998.
6. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. 2-е изд. М., 1999.
7. Крейдина М.Н. Финансовое состояние предприятий: Методы оценки. М., 1998.
8. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Затв. наказом Агенства з питань запобігання банкрутству від 23.02.1998 №22 // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. 1998. №7.
9. Пересада А.А. Инвестиционный процесс в Украине. К., 1998.
10. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа. М., 1995.

УДК 339.18:504.03

Н.М. Руцишин

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ СИСТЕМ

Розглядається суть екологічної оцінки ефективності функціонування комерційних систем. Характеризуються показники організаційно-технічного рівня і впливу комерційної системи на оточуюче середовище та етапи екологічної оцінки комерційної системи.

Рассматривается сущность экологической оценки эффективности функционирования коммерческих систем. Характеризуются показатели организационно-технического уровня и влияния коммерческой системы на окружающую среду, этапы экологической оценки коммерческой системы.

Сьогодні екологічна оцінка ефективності функціонування комерційних систем здобуває все більше значення. Небезпечна екологічна ситуація, що склалася останнім часом на теренах України, ускладнює проблему екології в діяльності комерційних систем. Проблемою оцінки екологічної ефективності функціонування комерційних систем займається ряд вітчизняних науковців: А.А. Мазарані, Л.О. Ліпоненко, Н.М. Ушакова, О.А. Шарапов, Л.Л. Терехов, С.Л. Сідєєв, Г.І. Башнянін, К.М. Ситник, Л.Г. Мельник, І.І. Іваницький. Проте аспекти екологічної оцінки вимагають подальшого узагальнення і розроблення інтегральної оцінки ефективності функціонування комерційних систем в умовах кон'юнктури ринку.

Комерційні системи працюють у середовищі, що пов'язане з використанням і забрудненням певних природних ресурсів. Контроль та оцінка наслідків роботи в природному середовищі та необхідна корекція таких взаємовідносин є складовою сучасного менеджменту комерційних систем. У розвинутих економіках підхід до екологічної оцінки значно розширився. В процесі функціонування комерційної системи задіяні її власники, держава та їхні комерційні партнери. Потреба в екологічній оцінці пов'язана з необхідністю зіставляти затрати праці і результати господарської діяльності з використанням природних факторів [3, с. 79]. У кожного з учасників економічної діяльності є свої система та інструментарій оцінки (це оцінка держави, власника і посередника).

Однак, погоджуючись з цією класифікацією, потрібно зауважити, що такий підхід не враховує суспільної значимості екологічної оцінки. Лише держава в стані вибирати і використовувати такі методи оцінки, які найбільше відповідають інтересам суспільства. Власники ж комерційної системи, відповідно до своїх економічних інтересів, прагнуть мінімізувати природоохоронні витрати. Система державного природоохоронного контролю через економічні й адміністративні важелі повинна збалансовувати інтереси суспільства та власників комерційних систем. В основу екологічної оцінки ефективності функціонування комерційних систем слід покласти вже розроблені методи оцінки, які успішно використовуються в інших сферах економічної діяльності. Комерційні системи, порівняно з промисловими підприємствами, є об'єктами значно нижчої екологічної небезпеки. Тому для екологічної оцінки можливо адаптувати в значно спрощеному варіанті існуючі методи оцінки [1, с. 80–82]. У процесі екологічної оцінки комерційних систем можна виділити дві групи чинників: показники організаційно-технічного рівня і показники впливу комерційної системи на оточуюче середовище.

До показників організаційно-технічного рівня відносяться:

1. Наявність у комерційній системі джерел забруднення та їх обладнання очисними пристроями (очищення води і повітря, збирання й утилізація сміття і відходів, тари та пакувальних матеріалів).

2. Кількість та місткість наявного обладнання, призначеного для очищення кожного виду забруднення.

3. Рівень технічного забезпечення очисним обладнанням, його відповідність досягненням науково-технічного прогресу, коефіцієнти корисної дії очисного обладнання та природоочисних споруд.

4. Показники, що відображають рівень організаційно-технічного забезпечення комерційної системи природоохоронними засобами, співвідношення:

фактичних і нормативних засобів очищення води та їх потужності;

фактологічних і нормативних засобів очищення повітря та їх потужності;

фактичних і нормативних засобів та їх потужності з утилізації сміття та пакувальних матеріалів;

фактичних і нормативних засобів індивідуального захисту працівників комерційних систем.

Сьогодні у сферу комерційної діяльності постійно залучається все більше готової продукції, природних ресурсів і послуг. Частина з них володіє певними властивостями, становить небезпеку для навколишнього середовища та покупців. Тому при торгівлі такими товарами необхідні спеціальні заходи перестороги та відповідне захисне обладнання.

До показників впливу комерційної системи на оточуюче середовище належать:

1. Частка екологонебезпечної продукції в загальному товарообороті комерційної системи. Для цього варто провести градацію всіх товарів за можливостями забруднення оточуючого середовища, становити загрозу здоров'ю та життю людей. Особливо екологічно небезпечними є товари, до яких відносяться високоактивні хімічні речовини, препарати, гази та інші речовини, що можуть при контакті з людиною заподіяти шкоду її здоров'ю. Групу екологічно небезпечних товарів утворюють нафта та нафтопродукти, хімічні препарати, сировина, компоненти пристроїв та обладнання, що спричиняє забруднення оточуючого середовища в значних масштабах. Товари, що потребують спеціального зберігання, – це продукти та інші засоби, які можуть зіпсуватись або набути нетоварної кондиції, чим зашкодити навколишньому середовищу та здоров'ю споживачів.

2. Вплив товарів, що зберігаються в складських приміщеннях і торгових залах, на навколишнє середовище та здоров'я споживачів.

3. Наявність шкідливих речовин у стоках води (повітрі) та на прилеглий території, що пов'язані з функціонуванням комерційної системи.

4. Вплив комерційної системи на земельні ресурси; частка площі, зайнятої для зберігання особливо екологонебезпечних і небезпечних товарів, під відходи комерційної діяльності та сміттєсховище.

При проведенні екологічної оцінки комерційної системи важливим є досягнення екологобезпечного рівня її функціонування. Точні нормативні значення переважно встановлюються природоохоронними органами і є прерогативою держави. Коли подібна нормативна інформація відсутня, то доцільно застосовувати за аналогією нормативні значення з інших сфер економічної діяльності. Якщо фактичний стан і показники значно відхиляються від нормативних, потрібно розробити заходи із забезпечення екологічної безпеки й розрахувати кошти на їх реалізацію.

Для визначення екологічного ефекту при здійсненні природоохоронних заходів використовуються [2, с. 100]:

екологічне обґрунтування природозахисних заходів (здійснюється шляхом порівняння результатів цих факторів з витратами, необхідними для їх впровадження);

екологічний результат природоохоронних заходів (відображається в розмірі попереджених річних економічних збитків від забруднення середовища або в сумі попереджених річних збитків і річного приросту доходу внаслідок поліпшення господарських результатів);

очікуваний екологічний ефект (визначається на етапі планування і розроблення природоохоронних заходів і спеціалізованої технології на підставі багатоваріантного аналізу очікуваних витрат і результатів);

Фактичний екологічний ефект (визначається на підставі зіставлення витрат і досягнутого економічного результату);

Показником повної екологічної ефективності природозахисних витрат є відношення річного розміру повного економічного ефекту до суми приведених витрат, які зумовили цей ефект.

Такий метод екологічної оцінки ефективності може бути придатний для великих комерційних структур. Проте більшість комерційних систем, порівняно з промисловими системами, має менший забруднюючий вплив на довкілля. Тому, на наш погляд, здійснювати екологічну оцінку доцільно більш спрощеним методом. Для цього потрібно визначити нормативний рівень природозахисного забезпечення комерційної системи і зіставити його з фактичними даними. За умов недостатнього природоохоронного рівня треба провести необхідні заходи та виділити кошти для цього. Додаткові природоохоронні витрати слід враховувати при оцінці загальної ефективності роботи комерційної системи. На рисунку зображено етапи екологічної оцінки ефективності функціонування комерційної системи. При визначенні екологічної оцінки потрібно враховувати короткотермінову і довготермінову оцінки ефективності.

Етапи екологічної оцінки ефективності функціонування комерційної системи

У короткотерміновому періоді витрати на проведення природозахисних заходів можуть значно вплинути на зниження ефективності комерційної діяльності. При економічній неспроможності вкладення значних коштів на екологічну безпеку може виникнути питання про доцільність перебування на певному сегменті ринку і переорієнтацію на торгівлю іншими товарами.

У довготерміновому періоді, коли комерційна система має стратегію утримуватись на певному секторі ринку, витрати на правозахисні заходи є постійним чинником впливу на ефективність комерційної діяльності.

Моніторинг над екологічною ситуацією в сфері діяльності комерційної системи і своєчасні організаційно-технічні заходи вимагають відповідних витрат, які повинні бути обґрунтовані показниками економічної ефективності.

Таким чином, техніко-економічна оцінка має широкий діапазон дослідження ефективності функціонування комерційних систем. Системи відповідних техніко-економічних показників дають необхідну управлінську інформацію для покращення її економічного стану та підвищення рівня охорони довкілля.

1. Глухов В. В., Личкина Т. В., Некрасова Г. П. Экономические методы экологии. С.–Пб., 1999. 2. Екологія і економіка / Під заг. ред. К. М. Ситника. К., 1986. 3. Мельник Л. Г. Экологическая экономика. Сумы, 2001.

УДК 336.71

У.М. Верхола, О.І. Копилюк

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК У ГОСПОДАРСЬКИЙ ОБОРОТ

Висвітлюється тенденція розвитку ринку пластикових карток в Україні. Описуються види пластикових карток і їх функціональне призначення, перераховуються операції з банківськими платіжними картками, необхідні для отримання готівки.

Освещается тенденция развития рынка пластиковых карточек в Украине. Описываются виды пластиковых карточек и их функциональное назначение, приводится перечень операций с банковскими платежными картками, необходимых для получения наличных денег.

Активізація і поглиблення економічних реформ в Україні, розвиток банківської інфраструктури зумовили включення все більшої кількості банків в нову для них сферу – обслуговування платіжних карток. Необхідні для цього правові та законодавчі передумови створено. Постанова Правління НБУ “Про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосування” від 24.09.99 р. № 479 регламентує використання пластикових карток, емітованих банками, що є членами внутрішніх і міжнародних платіжних систем. Дослідження тенденцій розвитку ринку пластикових карток в Україні є важливою наукою та практичною проблемою. В економіці України пластикові картки застосовуються з 1996 року, коли в національній банківській системі почався період повної стабілізації.

В умовах розвитку ринкових відносин вони стали одним із найзручніших інструментів ведення безготівкових розрахунків. Банківська платіжна картка (БПК) забезпечує власникові більші технологічні можливості для доступу до рахунку. Проте її впровадження потребує розширення контролю як за процесом ведення розрахунків з використанням платіжних карток, так і за процедурами відкриття карткових рахунків, обліку операцій за картками, кредитування їх власників тощо.

Сьогодні ринок пластикових карток в Україні вже певною мірою сформувався і набуває тенденції стрімкого зростання. Так, з 2001 р. кількість карток міжнародних і локальних платіжних систем в обігу збільшилася майже удвічі і становить близько 1 млн. І це в умовах незначної довіри до банківського сектора та низької платоспроможності більшості населення країни. За оцінкою експертів, місткість вітчизняного ринку, яка ще донедавна становила 2 млн. карток, зараз досягає щонайменше 5 млн. Безумовними лідерами за абсолютними показниками емісії та еквайрингу карток, за темпами приросту є “Приватбанк”, ПУМБ, “Аваль”.

Кількість платіжних карток системи EUROPAY у вітчизняному обігу в 2001 р. зроста на 121,97%. Однак ведучою по емісії залишається VISA, якій нині належить 54% загального обсягу емітованих карток, тоді як EUROPAY має 46%.

В Україні постійно розширюється мережа прийому карток до сплати. Так, кількість банкоматів, що обслуговують власників карток, упродовж 2001 р. збільшилася на 706– до 1151, кількість POS – терміналів на 7201 – до 13305.

Перші картки сучасного вигляду почали застосовувати на початку 50-х років ХХ ст. у США. Пізніше розрахунки за допомогою їх впровадили банки багатьох країн. У залежності від